

**Kedves, jó Kádár
elvtárs! (Válogatás
Kádár János
levelezéséből
1954–1989)**

Furcsa ismerősség lengi körül az olvasót, ha a Rákosi- emlékiratok vagy a szovjet nagyköveti jelentések után veszi kézbe e kötetet, hiszen Kovács István, Horváth Márton, Farkas Mihály, Révai József, Vas Zoltán és mások nevei itt is sűrűn előfordulnak. De míg az emlékiratokat a történelem, addig e hivatalos és magánleveleket íróik felől lehet legjobban megközelíteni. A legtöbb személyes, írásbeli üzenet azonnal elindít egy gondolatsort, kommentárok sorát váltja ki, egyberánt és világossá tesz korábban érthetetlen és ismeretlen megnyilvánulásokat, tényeket; mindez a válogatás és a jegyzetelés erénye is. A szerkesztő ugyanis hat időbeli csoportosításban közli a politikai-közéleti leveleket, s ezek a periódusok valóban a hatalomgyakorlás egymástól elkülöníthető szakaszait mutatják.

A kép, amely az olvasó elé tárul, egyfelől igen változatos, másfelől folyamatos mozgásból áll; amíg az előző évtized nagy részét leginkább a megfélemlítés, addig az 1960 utáni évtizedeket az ellentmondások jellemezték. Bár Rákosi után hamar új gazdája támadt Magyarországnak, pontosabban azoknak, akik igé-

nyelték fejük fölé a patrónusi ernyőt, szükséglet és szolgáltatás találkozása mégis egymással ellentétes szándékok teljesülését is kívánta: hozzá fordultak például volt ÁVH-s tisztek mellőztetésük orvoslásáért és munkástanács tagok működésük jogosságának elismeréséért. Nyomon követhető, hogy a politikai frázisok, valamint a legitimációigény miként zárták fogságukba a tényeket és a történeteket, s az is, hogy az egyéni élet szintjén Kádár János lett sokak számára a legfőbb fórum: intézkedést vártak tőle lakáscsere, személyes bérproblémák, apró politikai perek, kórházfelújítás stb. ügyében. Felvonnak a kor furcsaságai, mint például a korábban MDP-tag plébános, megfigyelhető az igazságszolgáltatás pártirányítása, az ügynöki hálózat működése, a kulturális és politikai vezetésen belüli számtalan intrika, valamint a korszak egészére jellemző szómágia: 1957 elején a jászberényi járási MSZMP-elnökség feljelentő levele ugyanis a helyi fasiszta ellenforradalmárokat hibáztatja, akik nem engedték a párttagokból álló „forradalmi tanács” megalakulását.

Több levél egyszerre személyiség- és korrajz is, mint például Veres Péter 1957. január 29-i sorai vagy Kende István indulattól fűtött feljelentő írása az operaházi és színházi viszonyokról. Ortutay Gyula a hazai szervilizmus mintapéldáit foglalta írásba. Kodály Zoltán öntudatos,

a szavak és a tettek különbségeit megállapító levelei ennek éppen az ellenkezői, ráadásul a kapott válaszok igen személyesek, a párttitkár gondolkodásáról sokat eláruló vallo-mások. Élesen világítanak rá Kádár Jánosnak az ország és a párt vezetésevel kapcsolatos 1960 eleji helyzet-értékelésére a Kovács Istvánnal váltott levelek, Babics Antalnak a párttagsága felújítását kérő soraira adott válasza viszont a Rákosi-rendszert illető kritikáját mutatja. Fontos mentalitástörténeti adalékot jelent Tömpe András összefoglalója a törvénysértésekről és elkövetőik értékeléséről, s figyelemre méltóak a hatvanas évek végén írt levelei is. Külön színt hoznak a Marosán Györggyel váltott hosszú oldalak. Látható, hogy Kádár átengedett bizonyos döntési jogköröket másoknak, ezt mutatja Tamkó Sirató Károlynak adott válasza, aki Várnai Zseni Kossuth-díja ügyében kereste meg. De rálátás nyílik a hatvanas–hetvenes évek kiadási és cenzurális viszonyaira, a sajtósza-badságra és a kiadáspolitikára, vala-mint a korszak tabujaira is; nyilvánvaló, ha nem lettek volna vezető irodalom-politikusok (a szakma behelyettesít-hető) alsóbb döntési szinteken, nem lett volna kinek jogköröket átadni.

A kor ellentmondásait jelzi, hogy Kádár János, a nép egyszerű fia, aki, miközben az országos propa-ganda a korábbi népnúzó urak szokásait kárhoztatta, hódolt a vadá-szat érző emberhez nem illő rítusá-

nak, ahogy korábban Bethlen vagy Horthy, Göringről már nem is be-szélve. Sőt a Krupp cég vezetőjétől még vadászfegyvert is elfogadott; utóbbi már-már az ideológiai blasz-fémia határait feszegeti. Igaz, va-dásznak királyok is, de ők általában nem szokták a közbeszédben vagy a hivatalos ideológiában elítélni ezért hatalmi elődeiket. Nagyon érdekes lett volna megtudni, milyen értel-mezést és magyarázatot adott erről Kádár saját magának.

A hétköznapi ember számára a történelem megragadása elvont esz-mék és fogalmak révén meglehetősen nehézkes, míg a megnyilatkozó sze-mélyiségen át, akivel azonosulni tud, vagy akit el lehet utasítani, könnyeb-ben elérheti ezt. Kádár legnagyobb hibája, mondhatni bűne az volt, hogy 1956-ban el tudta fogadni az erőszakot, azután pedig a megtor-lást; mindkettőnek volt olyan mérté-ke, amely még belefért saját érték-rendjébe. Többnyire az és addig, ami és ameddig személyes pozícióját biztosította, s ebből a szempontból teljesen mindegy, hogy ennek milyen ideológiai vagy egyéb, nem anyagi természetű okai voltak. E bűnből kö-vetkezett azonban az erény is, persze csak elődjéhez képest, amennyiben nem kívánta az erőszakot változha-tatlan, legvégső és folyamatos meg-oldásként. S ezt a viselkedési mintát sugározta mindenkibe, aki elfogadta az emberarcú szocializmus álmát: Kádár egy bizonyos határon túl le-

mondott az önkényről, s a nevével jelzett korszakra ez is jellemző volt. Távol állt ugyan a rendszer a köztársaságtól és a demokráciától, de már nem volt ugyanaz a diktatúra sem. Huszár Tibor válogatása kikerülhetetlenül fontos olvasmány mind az egykori gyanútlan, naiv közreműködők, a meggyőződéses vagy számító támogatók, a végig körön kívül maradtak s főleg a tapasztalatlan utókor számára.

BUDA ATTILA

(Szerkesztette Huszár Tibor, Osiris Kiadó, Budapest, 2002)

SÁRKÖZI MÁTYÁS:

Levelek Zugligetből

Sárközi Mátyást, a *Levelek Zugligetből* című könyv szerzőjét a magyar olvasók leginkább, mint Molnár Ferenc unokáját vagy talán mint a Magyar Hírlap tárcaíróját ismerhetik; külföldön megjelent novelláskötetét (*Közel és távol*, München, 1963) és elbeszélésgyűjteményét (*Csillagtúra*, London, 1968) kevesebben olvashatták. Talán a Molnár Ferenc életét megörökítő könyve (*Színház az egész világ*, 1995) a legismertebb a drámaíró és Vészi Margit unokájának művei közül.

Sárközi Mátyás az emigrációs irodalom második, 1956-os nemze-

dékének képviselője éppúgy, mint Karátson Endre, Nagy Pál, Ferdinandy György, Márton László, Kabdebó Tamás. 1956-os menekülése után öt évig szándékozott lakni Londonban, „azután grafikusművészi oklevéllel, ezernyi tapasztalattal, jó angol nyelvtudással” visszatérni Pestre. Ez az öt év azonban harminchárom évig tartott.

Sárközi legújabb művének jelentős részét édesanyjának, Sárközi Mártának hozzá írt levelei alkotják. Az író 1994-ben, a Beszélőnek heti három levélváltásról tesz említést. Ezzel szemben a mostani könyv csak körülbelül 140 levelet foglal magában. A leveleket Sárközi Mátyás egyes szám első személyű londoni visszaemlékezései és levélmagyarázatok kiegészítik ki. Ugyanis a levelek némelyike virágnyelven íródott. A papírra vetett mondatok nem mindig jelentik szó szerint azt, amit a mindennapi kommunikációban. Erre a magyar hatóságok éberségének kijátszása miatt volt szükség. De a virágnyelven írt levelezésnek is megvoltak a hátulütői, mert némelyikük olyannyira meg volt tűzdelve „a családi titkos nyelv virágaival, hogy végül már a címzett sem értett meg mindent”. Az a közlés például, hogy „Pistu még mindig tétovázik, költözzön-e Zoltánékhoz, azt jelenti, hogy Bibót fenyegeti a letartóztatás veszélye”. Titkos nyelven „Pistu” volt Bibó neve, és Zoltánhoz költözni a bebörtönzést jelentette. (Zoltán